

ФІНАНСОВИЙ РИНОК УКРАЇНИ: ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ В УМОВАХ ГЛОБАЛЬНИХ ВИКЛИКІВ

FINANCIAL MARKET OF UKRAINE: TENDENCIES OF DEVELOPMENT IN CONDITIONS OF GLOBAL CHALLENGES

Борисюк О.В.

кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри фінансів, банківської справи та страхування
Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки

Фінансовий ринок є важливою складовою частиною будь-якої економіки. Він сприяє мобілізації тимчасово вільних грошових коштів і ефективному розподілу між тими економічними агентами, які їх потребують, сприяючи саме так розвитку економіки загалом. Тому важливо виділити тенденції розвитку національного фінансового ринку в умовах глобальних викликів.

Ключові слова: фінансовий ринок, індекс глобальної конкурентоспроможності, світові фінансові центри, Всесвітній економічний форум, глобальна конкуренція.

Финансовый рынок является важной составной частью любой экономики. Он способствует мобилизации временно свободных денежных средств и эффективному распределению их между теми экономическими агентами, которые в них нуждаются, способствуя таким образом развитию экономики в целом. Поэтому важно выделить проблемы, которые препятствуют активному развитию национального финансового рынка в современных условиях.

Ключевые слова: финансовый рынок, индекс глобальной конкурентоспособности, мировые финансовые центры, Всемирный экономический форум, глобальная конкуренция.

Financial market is an important part of any economy. It promotes the mobilization of temporary free money facilities and their effective distribution among those economic agents that need them, thus assisting the development of economy in the whole. Therefore it is important to emphasize the tendencies of development of the national financial market in conditions of global challenges.

Keywords: financial market, index of global competitiveness, world financial centres, the World economic forum, global competitiveness.

Постановка проблеми. Розвиток фінансового ринку України протягом останнього десятиліття розвивається в умовах глобалізації, зростання інтернаціоналізації ринків цінних паперів, збільшення обсягу транскордонних інвестиційних угод і посилення конкуренції світових фінансових центрів. Тому важливо дослідити основні тенденції і проблеми розвитку національного фінансового ринку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанням фінансового ринку в Україні присвячені праці багатьох учених, серед яких Л. Балабаш, О. Білоус, О. Василик, С. Голуб, Г. Козоріз, О. Колодізєв, Д. Малащук, Н. Марченко, О. Мозговий, В. Опарін, О. Онікієнко, І. Чурницька, І. Школьник та інші.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Незважаючи на значну кількість публікацій із цієї проблематики, потребує уваги дослідження питання впливу глобальних викликів на вітчизняний фінансовий ринок.

Виклад основного матеріалу. У сучасних умовах інноваційного розвитку одним з основних конструктивів, що визначають розвиток сучасної вітчизняної економіки є фінансовий ринок. По суті фінансовий ринок є системою відносин, що виникають у процесі обміну економічних благ із застосуванням грошових коштів як активу-посередника. Важливість фінансового ринку обумовлюється тими обставинами, що на ньому відбуваються операції з грошовими коштами, наприклад: мобілізація капіталу, надання кредиту, розміщення фінансових коштів у банках.

Головною функцією фінансового ринку є забезпечення руху грошових коштів від одних власників (кредиторів) до інших (позичальників). Фінансовий ринок є у вигляді механізму перерозподілу фінансових ресурсів підприємств і заощаджень населення між суб'єктами господарювання і галузями економіки, «зв'язування» частини коштів, не забезпечених споживчими товарами, а також як засіб покриття дефіциту державного бюджету без грошової емісії.

У процесі становлення і розвитку вітчизняного фінансового ринку вдалося досягти певних результатів, однак у контексті глобальної конкуренції він знаходиться на недостатньо високих позиціях. Так, відповідно до індексу глобальної конкурентоспроможності, який щорічно розраховується Всесвітнім економічним форумом у межах звіту про глобальну конкурентоспроможність за 2015–2016 рр. Україна займає 79 позицію з 140 можливих. Нижче розміщені такі країни: Таджикистан, Молдова, Гондурас, Албанія та інші (рис. 1).

Порівняно з результатами попередніх звітів спостерігається істотне зниження позиції України в індексі глобальної конкурентоспроможності (73 позиція з 148 країн за даними за 2012–2013 рр. і 79 позиція з 140 країн за даними за 2015–2016 рр.) та відповідні зміни його складових факторів (таблиця 1).

Варто нагадати, що індекс глобальної конкурентоспроможності (The Global Competitiveness

Index) – це глобальне дослідження, яке проводиться Всесвітнім економічним форумом, і супроводжуваний його рейтингом країн світу за показником економічної конкурентоспроможності [2].

Варто зазначити, що за індексом глобальної конкурентоспроможності, вже багато років поспіль рейтинг очолюють Швейцарія та Сінгапур. У цьогорічному дослідженні до десятки найконкурентоспроможніших також увійшли США, Німеччина, Нідерланди, Японія, Гонконг, Фінляндія, Швеція та Великобританія.

Індекс глобальної конкурентоспроможності складається з більше, ніж 100 змінних, що згруповані у 12 контрольних показників («Інституції», «Інфраструктура», «Макроекономічне середовище», «Охорона здоров'я та початкова освіта», «Вища освіта і професійна підготовка», «Ефективність ринку товарів», «Ефективність ринку праці», «Розвиток фінансового ринку», «Технологічна готовність», «Розмір ринку»,

Таблиця 1

Позиції України та деяких інших країн світу за індексом глобальної конкурентоспроможності

Країна	2012–2013 (з 144 країн)	2013–2014 (з 144 країн)	2014–2015 (з 144 країн)	2015–2016 (з 140 країн)	2016–2017 (з 138 країн)
Україна	73	84	76	79	85
Грузія	77	72	69	66	59
Туреччина	43	44	45	51	55
Росія	67	64	53	45	43
Польща	41	42	43	41	36

Джерело: складено за даними [2; 8]

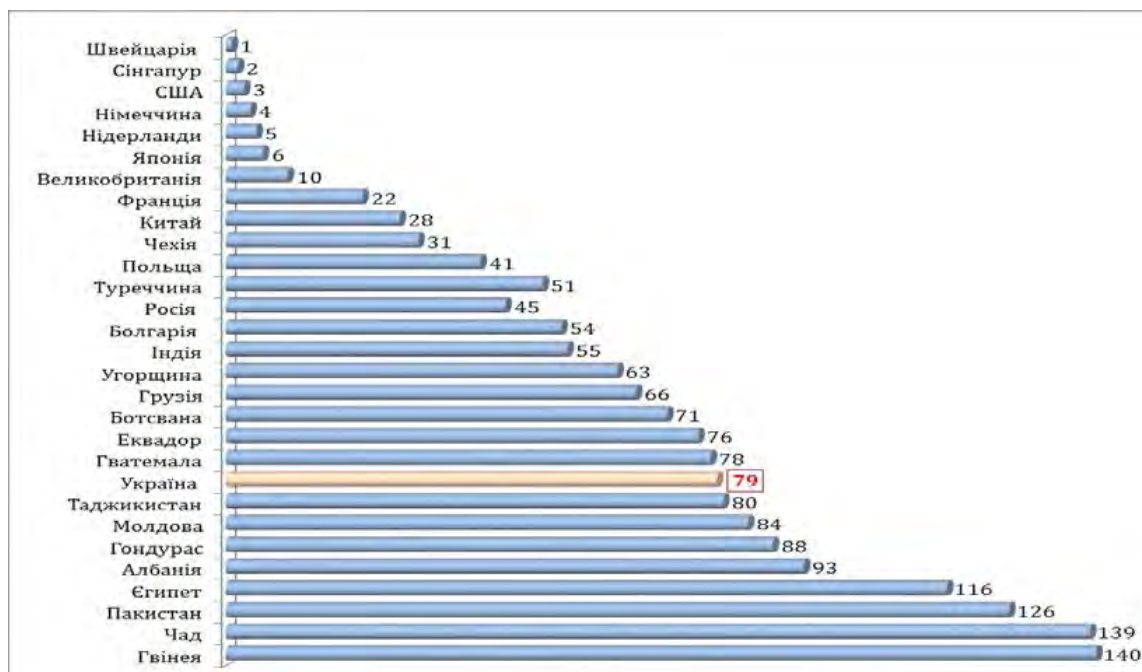

Рис. 1. Оцінка індексу глобальної конкурентоспроможності у 2015 р.*

* Джерело [8]

«Відповідність бізнесу сучасним вимогам» та «Інноваційний потенціал») за 3 основними групами субіндексів: «Основні вимоги», «Підсилувачі продуктивності» та «Інновації та фактори вдосконалення».

Протягом останніх двох років Україна погіршила свої позиції в 7 з 12 основних показників. Найбільше нами втрачено (мінус 17 пунктів) за складовою «Ефективність ринку праці», по 9 пунктів втрачено за показниками, що характеризують розвиток фінансового ринку країни та охорону здоров'я і початкову освіту.

Негативними факторами для ведення бізнесу в нашій країні визначено (в порядку зменшення): корупцію, політичну нестабільність, інфляцію, неефективну державну бюрократію, ускладнений доступ до фінансів, часту зміну урядів, високі податкові ставки, складність податкового законодавства, регулювання валютного ринку, невідповідну якість інфраструктури, обмежувальне регулювання ринку праці, недостатню здатність до інновацій, злочинність та крадіжки, погану етику робочої сили, низьку якість охорони здоров'я та недостатню освіченість працівників [2].

Водночас інтеграція вітчизняного і світового фінансових ринків необхідна нашій країні для вирішення важливих завдань [1, с. 126]:

- збільшення конкурентоспроможності фінансового сектора країни на світовому рівні;
- залучення в країну фінансових ресурсів;
- зниження бар'єрів доступу українських компаній до світового фінансового ринку;
- підвищення ефективності інвестування коштів інституційних і приватних інвесторів;
- підвищення ефективності ціноутворення через вирівнювання цін, доходностей фінансових продуктів, а також послуг на вітчизняному і зарубіжному ринках;
- підвищення ролі України в регулюванні фінансового ринку на глобальному рівні.

Водночас існує ряд проблем розвитку фінансового ринку України:

- на фінансовий ринок великий вплив мають іноземні інвестори і вчинені ними фінансові операції;
- система державного регулювання фінансових ринків неефективна, а це негативно позначається на розвитку ринку;
- щороку зростає конкуренція зарубіжних банків із вітчизняними банками, через це розвиток фінансового ринку відбувається набагато повільніше;
- проведена валютна політика є неефективною;
- відносно невеликий обсяг і не гармонійність проглядається в розвитку окремих сегментів фінансового ринку;
- іноземні компанії можуть не виконувати свої зобов'язання перед українськими компаніями через застарілу законодавчу базу.

Загалом більшість науковців із цієї проблематики наголошують на тому, що основними

ризиками інтеграції вітчизняного фінансового ринку у світову фінансову систему є:

- брак програми держави щодо виходу фінансового сектора з тривалої економічної кризи, включаючи поточну боргову європейську кризу, а також часта зміна пріоритетів у монетарній політиці держави;
- брак досвіду створення інвестиційної політики у фінансовій сфері, з огляду на іноземні особливості і передові підходи інвестиційного менеджменту.

Для того, щоб подолати ці негативні тенденції, які не сприяють створенню в Україні сучасної ринкової економіки, необхідно акцентувати увагу на покращенні теоретичних аспектів оцінки інвестиційного процесу, який впливає на фінансовий ринок. Такий захід має здійснюватися, виходячи з об'єктивного розуміння фінансового стану інвесторів, із використанням наукових даних, практичного досвіду та управлінських навичок.

Одна з причин негармонійного розвитку вітчизняної економіки – недосконалість українського законодавства, яке не в змозі гарантувати безпеку інвестицій у різні галузі економіки. Більшість іноземних інвесторів не хочуть робити істотні вкладення у вітчизняну економіку через невпевненість у тому, що їх інвестиції повернуться, а також через безліч різних бюрократичних перепон і великого рівня корупції. Тому необхідно вдосконалювати вітчизняне законодавство і боротися з корупцією, щоб іноземні інвестори не боялися робити вкладення в економіку нашої країни.

Водночас, щоб залучити іноземних інвесторів на фінансовий ринок України, необхідно провести такі заходи [5]:

- активніше долучатися до світових промислових ланцюжків;
- виявити напрями розвитку зовнішньоторговельних зв'язків і визначити найважливіших партнерів, галузі й методи підтримки національних експортерів;
- негайно й ефективно ввести торговельні преференції для економічних союзників;
- активувати формування інтеграційних форм регіональної взаємодії;
- поліпшити митно-тарифну політику;
- більш широко застосовувати на практиці фінансову підтримку експортерів за допомогою збільшення ресурсів фонду страхування експортних кредитів, фінансування відсоткової ставки за кредитами, використання накопичених валютних резервів;
- виробити нові ніші на світових ринках товарів і послуг.

Еволюція фінансового ринку в нашій країні має багатообіцяючі напрями, які пов'язані з розвитком уже наявних, і з появою нових послуг, яких можуть потребувати і юридичні, і фізичні особи. У деяких випадках вітчизняний ринок усе ще закритий для закордонних компаній, які

можуть надати більш широкий спектр фінансових послуг на вигідніших умовах. Але водночас одна з причин привабливості вітчизняного ринку для більшості іноземних компаній – можливість швидкого збагачення завдяки проведенню різних спекуляцій у різних галузях економіки.

Основними перспективними напрямками вдосконалення вітчизняного фінансового ринку є такі:

1. Зміна наявної моделі українського фінансового ринку, з огляду на відхід від спекулятивної моделі розвитку та інтеграції з країнами, що розвиваються, країнами СНД, БРІКС та ЄС. Цей захід допоможе збільшити можливості України щодо залучення та перерозподілу капіталу, а також зменшити системні ризики, які пов'язані з припливом на ринок спекулятивного капіталу і з втратою національним ринком самостійності.

2. Активізація реальних інвестицій у вітчизняну економіку, з огляду на визначення допустимого співвідношення залучених іноземних інвестицій в Україні (переважно прямих) і вивезення капіталу за кордон; цей захід дозволить виробити баланс із стимулювання і регулювання інвестицій. При цьому вивіз капіталу за кордон повинен здійснюватися переважно в безофшорні зони, в країни зі стабільною економічною ситуацією і можливостями економічного зростання [4, с. 61].

3. Постійне спостереження непропорційності інвестицій у державній інвестиційній політиці, з огляду на визначення надлишку або нестачі необхідного інвестиційного капіталу, за допомогою співвіднесення максимального обсягу доступних внутрішніх ресурсів і інвестиційних потреб у межах планованого періоду. Такий

захід буде сприяти виключенню нестачі інвестиційного капіталу України з метою розвитку економіки за допомогою залучення зарубіжних інвестицій на необхідний термін і на оптимальних для країни умовах, а також надлишку капіталу з урахуванням пріоритетів українського експорту і контролю його вивезення за кордон.

4. Підтримка рівності інтересів держави і бізнесу в разі введення обмежень на допуск закордонних інвесторів у галузі, які мають стратегічне значення для країни і забезпечення безпеки держави.

5. Системний і цілісний розвиток інфраструктури фінансового ринку, зокрема перспективні напрями з освоєння нових продуктів і технологічних рядів; збільшення активності небанківських інститутів розвитку; формування нових біржових майданчиків і перспектив для створення в нашій країні потужного фінансового центру.

Висновки. Отже, застосування цих заходів на практиці буде сприяти зниженню інформаційних, регулятивних і технологічних бар'єрів на фінансовому ринку, які перешкоджають чесності і справедливості ціноутворення, що дозволить знівелювати транзакційні витрати інвесторів. Також необхідно вдосконалювати теоретичні аспекти оцінки інвестиційного процесу, які мають стимулюючий вплив на фінансовий ринок; удосконалювати вітчизняне законодавство і боротися з корупцією, щоб іноземні інвестори не боялися робити вкладення в економіку нашої країни; також необхідно прийняти стратегічні рішення для ліквідації недоліків регулювання фінансової сфери. Водночас держава, як головний учасник фінансового ринку, має проводити моніторинг його стану й активно сприяти такому розвитку.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Голуб С. Тенденції та особливості розвитку фінансових ринків світу та України / С. Голуб // Наукові праці НДФІ. – 2016. – № 1 (74). – С. 126–136.
2. Звіт Європейського центрального банку // Офіційний сайт Європейського центрального банку [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ecb.europa.eu/pub/pdf/scrops/ecbocp105.pdf>.
3. Звіт за результатами моніторингу тіньового банкінгу Ради фінансової стабільності США // Офіційний сайт Ради фінансової стабільності США [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.financialstabilityboard.org/publications/r_131114.pdf.
4. Карлін М. Управління державними фінансами : [навч. посібн.] / М. Карлін, О. Борисюк. – Луцьк : ПП Іванюк, 2013. – 273 с.
5. Комплексна програма розвитку фінансового ринку України на 2015–2020 роки : / Портал ЛІГА:ЗАКОН [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/NT1328.html.
6. Коніна М. Сучасний стан фінансового ринку та шляхи його вдосконалення / М. Коніна // Економічний дискурс : Випуск 2. – 2016. – С. 183–192.
7. Мозговий О. Сучасна парадигма функціонування світового фінансового ринку / О. Мозговий // Міжнародна економічна політика. – 2016. № 1 (24). – С. 29–51.
8. Позиція України в рейтингу країн світу за індексом глобальної конкурентоспроможності [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.pravda.com.ua/cdn/graphics/rating>.
9. Чурницька І. Розвиток фінансового ринку в Україні : глобальні виклики та переваги / І. Чурницька // Економіка та держава. – № 10/2015. – С. 40–44.
10. Global Financial Centers Index 10 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.zyen.com/PDF/GFCI%2015.pdf>.